

Balbir Kaur v. Dalip Singh (Ujagar Singh, J.)

(6) ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਪਰੋਕਤ-ਨੋਟ ਕੀਤੀ ਵਿਵਸਥਾ, ਭਾਵ, ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 245-F ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਇਕੱਲੇ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਜਾਂ ਨਾ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਇਨਕਮ-ਟੈਕਸ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਵੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 279 ਦੇ ਤਹਿਤ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ 'ਨਿਵੇਕਲੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ' ਦਾ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ। ਇਨਕਮ-ਟੈਕਸ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣਾ ਧਾਰਾ 245-F ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।

(7) ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਮੈਂ ਇਸ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਚੀਫ਼ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਪੀ-1 ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਐਸ.ਸੀ.ਕੇ

ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਜੇ.

ਬਲਬੀਰ ਕੌਰ - ਪਟੀਸ਼ਨਰ

ਬਨਾਮ

ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ,-ਜਵਾਬਦਾਰ।

ਅਪਰਾਧਿਕ ਫੁਟਕਲ। 1987 ਦਾ ਨੰਬਰ 2618 -ਐਮ.

12 ਮਈ 1987 ਈ.

ਫੌਜਦਾਰੀ ਜਾਬਤਾ (1974 ਦਾ II)— ਧਾਰਾ 249— ਪਤਨੀ ਦੁਆਰਾ ਪਤੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਦਾਇਰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ—ਪਤਨੀ ਦੀ ਮੌਤ—ਪਤਨੀ ਦੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ—ਪਤਨੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕਾਰਵਾਈ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਟ੍ਰਾਇਲ ਕੋਰਟ—ਅਜਿਹੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਵੈਧਤਾ।

ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜਾਬਤਾ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜਾਬਤਾ 1974 ਦੀ ਧਾਰਾ 249 ਸਿਰਫ ਉਸ ਕੇਸ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਡਿਸਚਾਰਜ ਕਰਨ ਜਾਂ ਕਾਰਵਾਈ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। -ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਇਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿਆਂਇਕ ਵਿਵੇਕ ਵਿੱਚ ਮਿਤਕ ਕੌਮ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। (ਧਾਰਾ 4 ਅਤੇ 5)।

ਜਾਬਤਾ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜਾਬਤਾ, 1973 ਦੀ ਧਾਰਾ 482 ਅਧੀਨ ਪਟੀਸ਼ਨ, ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਟੀਸ਼ਨ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਵੇ ਅਤੇ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ, ਪਹਿਲੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ, ਪੱਟੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, (ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਾ ਪੀ/ਐਲ) ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਣਗੌਲੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਕੋਈ ਹੋਰ ਰਾਹਤ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਮਾਣਯੋਗ ਅਦਾਲਤ ਕੇਸ ਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵਾਂ ਸਮਝੇ, ਉਹ ਵੀ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਐਸ.ਸੀ ਖੁੰਗਰ, ਐਡਵੋਕੇਟ।

ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਵੱਲੋਂ ਐਡਵੋਕੇਟ ਐਚ.ਐਸ.

ਨਿਰਣਾ

ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ, ਜੇ.

(1) ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ ਪਤਨੀ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰਾਜ ਚਾਹਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਿਧਵਾ ਬਲਬੀਰ ਕੌਰ (ਪਟੀਸ਼ਨਰ) ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 494/114/109/34 ਤਹਿਤ ਹੁਕਮ ਚੰਦ, ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ, ਪਹਿਲੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ, ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾਈ। ਪੱਟੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ 2 ਮਈ, 1985 ਨੂੰ।

(2) ਮੁਢਲੇ ਸਬੂਤਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਸੰਮਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਕਤ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੇ ਲੰਬਿਤ ਹੋਣ ਦੌਰਾਨ, ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਉਕਤ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਉਕਤ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ, ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ 22 ਅਗਸਤ, 1986 ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਰਵਾਈ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੇ ਇੱਕ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਇਰ ਕਰਕੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਕਥਿਤ ਦੂਜੇ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਇਕਲੌਤੀ ਦੁਖੀ ਵਿਅਕਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸਦੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਖਾਰਜ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਡਿਸਚਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, - ਮਿਤੀ 3 ਫਰਵਰੀ, 1987 ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਰਾਹੀਂ, ਅਨੁਸੂਚੀ P1 ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੇ ਉਕਤ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

(3) ਜ਼ਾਬਤਾ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜ਼ਾਬਤਾ, 1973 (1974 ਦਾ ਐਕਟ ਨੰ. 2) (ਜਿਸਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕੋਡ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਉਸਦੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਹੋਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 249 ਦੇ ਤਹਿਤ, ਆਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਇਸ ਲਈ ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 198 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਪੀੜਤ ਵਿਅਕਤੀ ਹੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਪੀੜਤ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੌਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਬਰਕਰਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(4) ਮੈਂ ਪੱਖਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਕਾਰਵਾਈ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 249 ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ: -

"ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੇਸ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਿਨ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੁਰਮ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਇਹ ਕੋਈ ਸਮਝੌਤਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ, ਆਪਣੇ ਵਿਵੇਕ ਅਨੁਸਾਰ ਦੋਸ਼ ਆਇਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ, ਇੱਥੇ ਕੁਝ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਡਿਸਚਾਰਜ ਕਰੇ।"

ਅਲੀ ਭਾਰ ਬਨਾਮ ਮੁਹੰਮਦ ਦੇ ਅਧੀਨ ਪੁਰਾਣੇ ਕੋਡ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੀ। ਸ਼ਰੀਫ ਅਤੇ ਹੋਰ (1), ਉਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਧਾਰਾ 259 ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ: -

"ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਸ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ

Balbir Kaur v. Dalip Singh (Ujagar Singh, J.)

ਗਏ ਤਿੰਨ ਸਿੱਟੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਸੀਂ ਉਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਵਾਂਗੇ ਜੋ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਣ 'ਤੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਬਰੀ ਜਾਂ ਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਲਈ, ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਹੈ। ਕੇਸ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦੀ ਮਿਤੀ. ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਤੋਂ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਆਰਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 447 ਅਤੇ 427 ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਤਲਬ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਧਾਰਾ 447 ਇੱਕ ਸਮਝੌਤਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਦੋਵੇਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਅਧੀਨ ਜੁਰਮ ਸਮਝੌਤਾਯੋਗ ਹਨ। ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਦਲੀਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਮੁਦਈ ਦੀ ਮੌਤ ਨਾਲ ਸੁਲਤਾਨ ਡਾਰ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਪਰਾਧਿਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਉਸਦੇ ਭਰਾ ਅਲੀ ਡਾਰ ਨੂੰ ਕਾਰਵਾਈ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। 'ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ' ਸ਼ਬਦ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਧਾਰਾ 247 ਵਿੱਚ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਉਦੇਸ਼ ਵਾਲਾ ਸੈਕਸ਼ਨ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਮਨ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦ ਹਨ 'ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ'। ਇਹ 'ਗੈਰ' ਅਤੇ 'ਨਹੀਂ' ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਹੈ

(1) ਏਆਈਆਰ 1966 ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ 60.

ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ' ਜੋ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਚਰਚਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ 'ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਹੈ' ਜਾਂ 'ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ' ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰੇਗਾ ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਾਂ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਿਤੀ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇੱਕ ਦੇਸ਼ੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਹੈ। . ਆਕਸਫੋਰਡ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ ਵਿੱਚ 'ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ 'ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੂਰ ਰੱਖਣ' ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਵੈਬਸਟਰਜ਼ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣਾ ਜਾਂ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾ ਹੋਣਾ। ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 'ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ' ਅਤੇ 'ਦਿੱਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ' ਸ਼ਬਦ ਉਦੋਂ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਜਾਂ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਕਾਰਨ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। . ਪਰ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਰੱਖਣ ਜਾਂ ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਮਰਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਵਰਤ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ 'ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰ' ਅਤੇ 'ਦਿੱਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ' ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖੀ ਗਈ ਵਿਆਖਿਆ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸੁਭੰਮਾ ਅਤੇ *ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਵੀ. ਕਨੰਪਾਚਾਰੀ (2)* ਵਿੱਚ, ਮੈਜ਼ਸਟਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਗੈਰ-ਗਿਆਨਯੋਗ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਇੱਕ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰੋਕਦੀ, ਅਤੇ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਵੇਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੀ। ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਅਤੇ ਫਿੱਟ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਲਈ ਜੇਕਰ ਬਾਅਦ ਵਾਲਾ ਇੱਛੁਕ ਹੋਵੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ *ਏ.ਐਸ. ਨਿਆਗਮ ਬਨਾਮ ਐੱਮ. ਸ਼ਿਵਾ ਕੁਮਾਰ (3)* ਵਿੱਚ, ਇਸ ਨੇ ਰੱਖਿਆ ਹੈ-

“ਫੌਜਦਾਰੀ ਜਾਬਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 249 ਦੇਸ਼ ਆਇਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਕੁਝ ਗਵਾਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਗਵਾਹ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਮਿਤੀ ਤੱਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸੰਮਨ ਕਰਕੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਦਿੱਤੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਤੱਥ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜਾਬਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 249 ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਿਆਂਇਕ ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਹੁਕਮ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

- (2) 1970 ਕਰੋੜ ਐਲਜੇ 59.
- (3) 1979 ਪਾਗਲ. LJ (CrL) 90.

Dalip Kaur and others v. Harbans Singh (S. P. Goyal, J.)

ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਡਿਸਚਾਰਜ. ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੱਸ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜਾਬਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 249 ਅਤੇ 259 ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 249 ਮੌਤ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਪਰ, ਜੇਕਰ ਦਲੀਲ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ, ਇਹ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜੇਕਰ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਡਿਸਚਾਰਜ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹਾ ਹੁਕਮ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਵਧੇਗਾ ਜਾਂ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਪਰ ਨਿਆਂ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੇਗਾ।

(4) ਸੈਕਸ਼ਨ 249 of Co ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਕੇਸ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਮੁਦਈ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਡਿਸਚਾਰਜ ਕਰਨ ਜਾਂ ਕਾਰਵਾਈ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿੱਚ ਕਾਰਵਾਈ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਨਿਆਂਇਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕੋਈ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਹੁਕਮ ਜਾਇਜ਼ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਡਿਸਕਲੇਮਰ :- ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਰਣਾ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ, ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ-ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਰਵਨੀਤ ਸਿੰਘ

ਐਸ.ਸੀ.ਕੇ

ਐਸਪੀ ਗੋਇਲ ਜੇ.

ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਅਤੇ ਹੋਰ, - ਪਟੀਸ਼ਨਰ,

ਬਨਾਮ

ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ,-ਜਵਾਬਦਾਰ।

ਸਿਵਲ ਰਵੀਜ਼ਨ ਨੰ 1702.

Dalip Kaur and others v. Harbans Singh (S. P. Goyal, J.)

15 ਮਈ 1987 ਈ.

ਕੋਡ ਆਫ ਸਿਵਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜ਼ਰ (V of 1908)- ਆਰਡਰ XXI, ਨਿਯਮ 32- ਨਿਰਣਾ-ਕਰਸ਼ਦਾਰ ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਦੁਆਰਾ ਹੁਕਮ ਦੀ ਅਵਗਿਆ ਲਈ ਫ਼ਰਮਾਨ-ਉਥੇ ਹੋਏ ਨਿਯਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ-ਫ਼ਰਮਾਨ ਦੀ ਅਣਆਗਿਆਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਿਕਰੀ -ਅਜਿਹੀ ਵਿਕਰੀ ਨੂੰ ਪਾਸੇ ਕਰਨਾ - ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ,